

Το έσχατο πλεονέκτημα της ανάγνωσης...

Με δεδομένη την έκταση που διαθέτω και την ιδέα που έχω για την κριτική, δεν εμφανίζω ως κριτική όσα έπονται. Πώς γίνεται ν' αντιστρέψω σε πλεονέκτημα αυτήν την υστέρηση; Στο τραπέζι μου στοιβάζονται όπως πάντα βιβλία – όμως πρέπει, σαν να απέκτησα ένα είδος θεωρητικής, ας πούμε, πρεσβυπίας, να δω ποια απ' αυτά διακρίνω ακόμη πιο καθαρά, και τα εκτιμώ περισσότερο, αν τοποθετηθούν μακρύτερα και βαθύτερα από κει που θα τα έθετε η κριτική για να τ' αναλύσει. Ναι, ποια βιβλία διαθέτουν ένα έσχατο πλεονέκτημα, που θ' αρκούσε να το επικαλεστώ μιλώντας στους φίλους μου, ώστε να τους πείσω να τ' αγοράσουν;

Η συλλογή δοκιμίων της Λίζυς Τσιριμώκου... *Εσωτερική Ταχύτητα* (εκδόσεις Άγρα) είναι δουλειά πανεπιστημιακού. Κι όμως, πρώτον, διαθέτει συνοχή: το αποτύπωμα ενός προγράμματος, που με τη σειρά του θεμελιώνεται σ' εμμονές – όπως συμβαίνει σε κάθε άξια λόγου δουλειά. Αυτό το καταλαβαίνεις ακόμη κι αν δεν διαβάσεις τον πρόλογο, όπου ο συνεκτικός ιστός καθ' εαυτόν εξυφαίνεται ξανά, απομονωμένος για χάρη μας. Δεύτερον, η ακρίβεια κι η σαφήνεια στην έκφραση δεν αφορά μόνον στα άπταιστα ελληνικά αλλά κυρίως στις ιδέες, όσο περίπλοκες κι αν είναι: Δεν είναι έτοιμες, εξού κι εξελίσσονται. Κι η Τσιριμώκου ξέρει τι λέει – αυτό είναι σπουδαίο και σπάνιο. Τρίτον και κύριο: Το αντικείμενο είναι η λογοτεχνία – κι η Τσιριμώκου έχει αυτή. Δεν συμφωνώ πάντα, κάποιες φορές εγώ ακούω διαφορετικά πράγματα – αλλά συγχορδίες, έτσι κι αλλιώς. Ενώ συνήθως ένας πανεπιστη-

μακός ακούει κάτι σαν τη ρητορική των σοφιστών όπως την διακωμώδησε ο Πλάτωνας: έναν τέντζερη που επλήγη άπαξ κι εξακολουθεί να ηχεί σε ολόένα περισσότερες υποσελίδες σημειώσεις.

Η επίσης πανεπιστημιακής προελεύσεως εργασία της Αγορής Γκρέκου *Η καθαρή ποίηση στην Ελλάδα* (εκδόσεις Αλεξάνδρεια) αποφεύγει τον ήχο του τέντζερη προς την ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση: Έχει ένα μόνο θέμα – το οποίο όμως δεν είναι ασήμαντο, ως είθισται, ή γελοίο. Συστοίχως προς το μέγεθός του (και την πολιτική σημασία του, που έγκειται στο ότι αποσπά τον αναγνώστη από τις τρέχουσες, στερεότυπες απόψεις περί ποίησης), η Γκρέκου δεν μικρολογεί, δεν προχειρολογεί: Κατανοεί εις βάθος το αντικείμενο (δηλαδή, καταρχάς, καταλαβαίνει από ποίηση, πράγμα σπάνιο) και εκθέτει τους όρους πρόσληψης και μετασχηματισμού του, τις θεωρητικές προϋποθέσεις και το ευρωπαϊκό φόντο του, θελκτικά, πειστικά, εξαντλητικά, με άκρα σαφήνεια: Παράξενη διατριβή, παράξενα θα αισθάνθηκαν οι κριτές της – δεδομένου ότι τέτοιες εργασίες μάς μαθαίνουν συνήθως πόσο βαραίνει, καθώς αποκοιμόμαστε, στο στήθος μας ένα βιβλίο κατάφορτο από πίνακες, άθλια ελληνικά κι ασημαντολογίες ανεπτυγμένες στο συνταγματικό και τον παραδειγματικό άξονα.

Τον Γιώργο Βαμβαλή προτείνω να τον ταριχεύσουμε μαζί με την τελευταία λευκή τίγρη της Σιβηρίας: Ο εκδότης που επί δεκαετίες, με πάθος και κέφι, με κόπο και κόστος, από βιβλίο σε βιβλίο, υποστήριξε τη μεθοδική μετάφραση του Φρόντ στα ελληνι-

κά – αυτός ο μυστήριος τύπος λοιπόν, που, εις άγραν ποιότητας, χαρμάνης για στυλ, εραστής της καλής στιγμής, δεν κυκλοφόρησε πιασάρικα, γυαλιστερά σκουπίδια ούτε ονειρεύτηκε τον εαυτό του διευθυντή μονοπωλιακού κολοσσού («όλα τα σφάζω, όλα τα μαχαιρώνω»), συγγράφει αιφνιδίως ένα ογκώδες βιβλίο (*Ξαναδιαβάζοντας τον Φρόντ*, εκδόσεις Επίκουρος) που αποτελεί υποδειγματική, όσον αφορά το συνδυασμό εξαντλητικής γνώσης, προσωπικής προσέγγισης και ελκυστικού γραψίματος, εισαγωγή στο έργο του Φρόντ: Δηλαδή, τι; Ήξερε, τόσα χρόνια, τι εξέδιδε, γιατί τον ενδιέφερε, πόση σημασία είχε; Κι ούτε καν ποζάρει ο άνθρωπος: Το μισό βιβλίο είναι μεταφράσεις κειμένων του ίδιου του Φρόντ – κι έτσι γίνεται ολόκληρο μια τρυφερή σπονδή.

Τα *Κριτικά δοκίμια* του Άρη Μπερλή (εκδόσεις Ύψιλον), απόσταγμα δεκαπενταετίας – αν εξαιρέσουμε λίγα κείμενα περί Ελύτη που εξεδόθησαν αυτοτελώς, πάλι απ' το Ύψιλον –, αποτελούν επιλεκτικό ακροβολισμό γύρω από τον κρίσιμο στόχο: τον μοντερνισμό. Σαφή, περιεκτικά, προωθούμενα εις βάθος, αποφεύγουν ν' απομιμηθούν το στόχο τους. Κατά τούτο, εγγράφονται στην ωχρή πια διαφωτιστική παράδοση. Όμως έχουν και δεύτερη υπόσταση, που αποκαλύπτεται αν, σαν τα χειρόγραφα του ντα Βίντσι, διαβαστούν στον καθρέφτη – της μεταφραστικής (δηλαδή, συγγραφικής συν την εκ του σύνεγγυς ανάγνωση) εργασίας του Μπερλή. Κριτικός που προϋποθέτει σ' αλήθεια, έργω, τη λογοτεχνία δεν κάνει πια για παρέα του σιβηρικού τίγρη: είναι σπανιότερος.